
[p1]

Haarlem 30 Meert 1882.

Hoog geachte Vriend!

Gelijktijdig met dezen brief verzend ik aan uw adres een pakje, inhoudende een boek (jaargang 1871 van "De Oude Tijd"), waarin Gij mijn opstel¹ over het oorijzer² lezen kunt, en tevens eenige (13 stuks) lichtbeelden³ van vrouwen in verschillende noordnederlandsche volkseigene kleederdrachten, ter verduideliking van wat ik U reeds vroeger aangaande 't oorijzer schreef, en nog in dezen brief schrijven wil. De gekleurde lichtbeelden met verklarende onderschriften kan men hier in de winkels koopen; ze zijn ten dienste van vreemdelingen gemaakt. Zoo de zaak U belang genoeg inboezemt om één of meer dezer gekleurde lichtbeelden te willen behouden, of misschien allen⁴ wel, ze zijn geerne tot uwen dienst gesteld, van herten geerne. Maar de vier ongekleurde, zonder bijschrift, van Friesinnen, zijn afbeeldsels van leden mijner verwantschap; zoo ook N° 5, een meiske van 't eiland

.....

- 1 J. Winkler, Het oorijzer. In: De oude tijd: 1871, p. 139-148. In dit opstel gaf Winkler aan niet zeker te weten of het oorijzer ook in Vlaanderen werd gedragen, maar hij achtte dit wel mogelijk op basis van de algemene vaststelling dat bewoners van de Vlaamse zee kust wel vaker uiterlijke kenmerken vertonen van hun (gemengd) Friese afkomst. Omdat Winkler zelf niet meer over overdrukken van dit opstel beschikte, bood hij in een vorige brief ([18/03/1882, Haarlem](#)) aan om deze jaargang voor zes weken te leen naar Gezelle op te sturen.
- 2 Onderdeel van de vrouwelijke hoofdtooi in de noordelijke provincies van Nederland en Zeeland. Oorspronkelijk werd deze metalen beugel voor rond het hoofd gebruikt om mutsen of haar op de plaats te houden, maar uiteindelijk groeide het uit tot pronkstuk. Het kreeg de naam 'oorijzer' doordat het vaak enkel zichtbaar was ter hoogte van de oren. In de 19e eeuw was het oorijzer een kenmerkend onderdeel van de Friese streekdracht. Ook in Vlaanderen werden oorijzers gedragen, doch bescheidener, waaronder in Brugge, waar Gezelle ze opmerkte. Winkler had deze hoofdtooi al uitvoerig onderzocht, maar gaf in zijn [brief van 08/03/1882](#) aan niet op de hoogte te zijn van het gebruik van oorijzers in Vlaanderen. Sindsdien apprecieerde hij alle informatie die Gezelle hem hierover kon bezorgen en is het een geliefd onderwerp in hun correspondentie.
- 3 daguerreotypie
- 4 Een aantal foto's van de vrouwen zitten nog in het Guido Gezellearchief in een oud fotoalbum (nr. 9267 F); zes gekleurde foto's met nummering van Johan Winkler op de keerzijde: nr. 8 vrouw in klederdracht van Leeuwarden met gouden oorijzer, nr. 9 vrouw in klederdracht van Vlaardingen met gouden oorijzer, nr. 10 Vrouw in klederdracht van Zuid-Nederland met gouden oorijzer, nr. 11 vrouw in klederdracht van Zaandam, nr. 12 vrouw in klederdracht van Beijerland, nr.13 getrouwde vrouw in klederdracht van Hindeloopen (Friesland).

Zuid-Beveland voorstellende (Zeeland), is een vriendinneke van me. N° 6 is ook eene vrou van [Zuid] Beveland, en N° 7 eene jonge vrou van 't eiland Walcheren (Zeeland), en deze allen N° 1 tot en met N° 7) wensch ik van U terug te ontvangen, als Gij mij, na zes weken, het boek

..... [p2].....

"De oude Tijd" terug zendt. Ik voeg hier tevens eenige ruwe schetsteekeningetjes bij⁵ ter verduideliking. N° 1 op mijn schetsje is een oud-germaansche vrou van omstreeks den tijd van 't begin onzer jaartelling. Ze draagt een eenvoudige, gesloten ijzeren ring over 't loshangende hoofdhaar. Bij N° 2, om lastig knellen te voorkomen, is de ring doorgesneden, en aan de doorsneê-einden met knoppen versierd. Bij N° 3 het zelfde, maar hier zijn de doorsneê-einden niet met knoppen versierd, maar met spiraalvormige krullen. Dit oude oorijzer in dezen form met knoppen, is de voorlooper der hedendaagsche friesche, noordhollandsche, rijnlandsche, zuidbevelandsche oorijzers. Met spiraalvormige krullen is het een oorbeeld van de hedendaagsche overijsselsche, overveluwsche, vlaardingsche, overmaassche beierlandsche⁶ schousche en walchersche oorijzers. Vergelijk 12⁷ 9⁸ en 7 der lichtbeelden. Bij 7 zijn de krulletjes zóó klein dat men ze op de prent nauweliks onderscheiden kan, ware 't niet om de platte gouden hangers die er aan gehecht zijn. Bij N° 4 van de schets zijn de uiteinden van den ring niet slechts met kleine knopkens bezet, maar ook plat uitgeslagen en met ingegraveerde lijnen versierd. Bij N° 5 is dit breede uitslaan in nog sterkere mate 't geval geweest. Al zulke oorijzers als hier van 1 tot en met 5 zijn afgebeeld, worden hier in Noord-Nederland, in Noord-Duitschland, Engeland en Skandinavien nog veelvuldig uit oude grafsteden opgedolven. Ze zijn meest van ijzer of brons, de lateren ook van koper, in de vormen 4 en 5 komen

..... [p3].....

ze ook reeds van zilver en goud voor. Van 6 tot 10 op mijn schetsje zijn oorijzers afgebeeld die nog heden in volle gebruik zijn. N° 6 is eene Friesin uit den geringen stand, een dienstmeiske uit Leeuwarden; haar oorijzer heeft slechts een smallen beugel om 't achterhoofd. Ze draagt een nausluitend wit linnen mutske over haar hoofdhaar heen, dat nergens zichtbaar is. Daar over heen een even nausluitend zwart zijden mutske, dat overal de witte

.....

5 Zie onderaan deze brief.

6 Beijerland is een polderstreek in de Nederlandse provincie Zuid-Holland.

7 Foto nr. 12: vrouw in klederdracht van Beijerland. (Deze foto is nog aanwezig in het Guido Gezellearchief).

8 Foto nr. 9: vrouw in klederdracht van Vlaardingen met gouden oorijzer. (Deze foto is nog aanwezig in het Guido Gezellearchief).

ondermuts bedekt, behalve achter in den nek; dáár steekt een witte rand van de ondermuts twee vingers breed onder de zwarte muts uit. Hier over heen zit het oorijzer, in dit geval meest van zilver, doch ook wel van goud, hoogst zelden van koper; van ijzer nooit meer. Over dit alles heen draagt ons meisje des zondags of als ze voor een feest gekleed is, nog een kanten floddermuts⁹ als n° 8 en n° 9 van de schets. N° 7 is een meer welgestelde burger- of boerenvrouw; haar oorijzer is van goud, en heeft een breeden, handbreeden beugel om 't achterhoofd. De geleidelijke ontwikkeling der oorijzerformen oud en nieu, van 1 tot 7 en 8 en ook tot 9 en 10 op andere wijze, is hier duidelijk waar te nemen, dunkt me. N° 8 is een friesche dame; ze draagt over haar gouden oorijzer een kanten floddermuts met afhangende, geplooidde strook in den nek. De ronde knoppen van 't oorijzer steken buiten de kanten muts uit, en zijn als rozetten¹⁰ bewerkt van fraai, doorgewerkt en opgewerkt cantille¹¹ arbeid. N° 8 draagt ook een voorhoofdsnaald¹² of -plaat, voorhaarnaald, die bij de Friesinnen slechts door vrouwen boven de 40 jaar gedragen wordt, en slechts door de voornaamste en rijkste vrouwen in de steden. Deze naald

..... [p4].....

bij 8, b, afzonderlik afgebeeld is steeds van goud, en met 40, 60 of 80 diamanten bezet. Het smalle gladde gedeelte wordt onder oorijzer en muts gestoken; het breede met diamanten bezette deel zit onbedekt op het voorhoofd. In Noord-Holland, n° 9¹³ (en n° 11¹⁴ van de lichtbeelden), dragen maagdekens en jonge vrouwen ook den voorhoofdsnaald; deze is in [Noord] [Holland] ook wel enkel van goud, zonder diamanten (n° 11 lichtbeeld). N° 9 (schets) is eene Noord-Hollandsche. Haar oorijzer is slechts een vlakke beugel, vier vingers breed, zonder uitgeplatte rondten. Hare oorijzerknoppen zijn langwerpig vierkant, even als bij n° 10, eene zeeuwsche vrouw van Zuid-Beveland in klein tenu. De muts van n° 10¹⁵ is slechts aan den rand met kant bezet, het achterste deel is effen fijn linnen, en laat dus den beugel van haar oorijzer niet doorblinken; ook is deze beugel in de ondermuts

.....

- 9 Vrouwenmuts met slappe voorstrook, soms over het oorijzer gedragen zoals Winkler hier beschrijft.
- 10 Versiering in een vorm die gelijkt op die van een roos.
- 11 In spiraalvorm gewonden goud-of zilverdraad.
- 12 Een "smalle gouden halve beugel, die dwars over 't voorhoofd loopt (links bij de maagden, rechts bij de vrouwen in Noord-Holland)", aldus Winkler in zijn [vorige brief \(18/03/1882\)](#).
- 13 Foto nr. 9: vrouw in klederdracht van Vlaardingen met gouden oorijzer. (De foto is nog aanwezig in het Guido Gezellearchief).
- 14 Foto nr. 11: vrouw in klederdracht van Zaandam. (De foto is nog aanwezig in het Guido Gezellearchief).
- 15 Foto nr. 10: vrouw in klederdracht van Zuid-Nederland met gouden oorijzer. (Deze foto is nog aanwezig in het Guido Gezellearchief).

vast omgenaaid. De teekening is dus niet volkomen naukeurig, maar op deze wijze voorgesteld om te toonen hoe het oorijzer het hoofd omsluit. Met gouden, veelal met diamanten bezette spelden, bij 8, 9 en 10, c, c, c, afgebeeld, is de bovenmuts, achter de knoppen, aan 't oorijzer bevestigd. In Friesland zijn deze mutsespelden meer vlak-rond (zóó ziet Gij ze ook bij lichtbeeld 12¹⁶ achter de gouden spiralen), in [Noord]-Holland meer hoog opgewerkt, Zeeland kogelrond en effen. - Bij lichtbeeld 4 (de vrouw van een mijner broeders) kan men de diamanten voorhoofdsnaald best zien. Maar al dat goud en juweel en kant om 't hoofd flikkert en blinkt en schittert in d'oogen; van daar kan men eigenlijk nooit een goed lichtbeeld er van maken. Door dit flikkeren is de voorhoofdsnaald der wal-

[p5]

p. 2

chersche vrouw (lichtbeeld 7) ook zoo onduidelik geworden. Bij opmerkelijke beschouwing zult Gij den breeden, effen gouden naald, door de walchersche: plate genoemd, toch herkennen. N° 6 der lichtbeelden heeft breede, gouden hangers aan de vierkante knoppen van haar oorijzer hangen; hare jongere landsvrouw, 5, niet. Bij lichtbeeld 8¹⁷ heeft men slechts aan den onbedekten oorijzerknop een gouden tint gegeven; maar het goud moet overal op 't hoofd door den doorschijnenden kanten muts heenblinken. Bij de zuidhollandsche vrouw (lichtbeeld 10¹⁸) is de gouden voorhoofdsnaald goed te zien. - Ik vermoed dat de walchersche vrouw (lichtbeeld 7), ook door de brede, bonte zijden linten die haar vóór op de borst hangen, aan haar witte strooehoed, in hare kleeding het meeste overeenkomt met de brugsche bazinnen uit den ouden tijd.

Eindelijk nog voeg ik lichtbeeld 13¹⁹ hier bij, eene hindelooperin²⁰ voorstellende, om U een denkbeeld te geven van het oude friesche hoofdtonnetje, (dat hier bij de hindelooper getroude vrouw naar voren overhelt) waarvan ik in mijn opstel "Een en ander over de kleederdracht der Friesinnen"²¹ uitvoerig sprak. Het tonneke (de voorvlechter genoemd) staat boven op 't hoofd; de zondok²² gesteven en vlak gevouwen is er om heen gelegd en hangt met twee driehoekige slippen achter in den nek neêr. -

.....

16 Foto nr. 12: vrouw in klederdracht van Beijerland. (Deze foto is nog aanwezig in het Guido Gezellearchief).

17 Foto nr. 8: vrouw in klederdracht van Leeuwarden met gouden oorijzer. (Deze foto is nog aanwezig in het Guido Gezellearchief).

18 Foto nr. 10: vrouw in klederdracht van Zuid-Nederland met gouden oorijzer. (Deze foto is nog aanwezig in het Guido Gezellearchief).

19 Foto nr.13: getrouwde vrouw in klederdracht van Hindeloopen. (Deze foto is nog aanwezig in het Guido Gezellearchief).

Ik vestig uwe aandacht nog op bladz. 303 van "De oude Tijd", waar Gij de flaamsche vrou Hildegaarde²³ in de 10^e eeu levende, met gouden oorijzer afgebeeld en beschreven vindt. Haar oorijzer schijnt mij nog een volkomenen ring te zijn. -²⁴

En nu hoop ik maar, dat mijne afbeeldingen en beschrijvingen U niet al te onduidelik zijn, maar dat

..... [p6]

Gij een helder denkbeeld U kunt vormen van d'oude en van d'hedendaachsche oorijzers. Met groote belangstelling zie ik nog te moeten, wat Gij mij nog nader van de vlaamsche oorijzers zoudt kunnen melden, en tevens of Gij op uwe vraag in de Gazette van Kortrijk²⁵ nog goede antwoorden zult mogen ontvangen. Voor uwe moeite die Gij daarmede in deze zaak genomen hebt, zoo ook voor de toezending van dat nieuwsblad dank ik U bijzonder. Ik hoop dat wij die zaak van de flaamsche oorijzers geheel duidelijk zullen kunnen krijgen.

Op Uwe laatste briefkaart²⁶ vraagt Gij mij of men in Friesland van geen "faaldjen" weet, en van geen "Godspenning, die hoofddoek of hoofdkleed hiet in Vlaanderen, b.v. bij verpachtingen, enz." - Neen ik, van dat alles weet ik niets; ik versta het niet eens; het woord faaldjen is mij volkomen onbekend. Zou misschien uw faaldjen gelijk falie zijn, gelijk men op Zuid-Beveland draagt bij slecht weder? Namelijk de vrouwen slaan dan een zwart kleed om nek en schouders en bovenlijf, bij regen soms ook wel over 't hoofd; hedendaagsch, nu iedereen een regenscherm heeft, is dit gebruik haast volkomen uitgestorven. Zulk een kleed hiet daar falie; men zegt ook: faolje. In Friesland heeft men oudtijds zulke kleeden ook gehad; ze waren wat grooter dan de zuid-bevelandsche,

.....

- 20 Hindeloopen is een stad in de gemeente Súdwest-Fryslân, in de Nederlandse provincie Friesland.
- 21 J. Winkler, Eenige bijzonderheden aangaande de kleederdracht der Friesinnen. In: De Vrije Fries: (1881) p. 1-40. In dit opstel tracht Winkler aan de hand van enkele uiterlijke kenmerken, waaronder het oorijzer, te wijzen op de eenheid van het Friese volk in de Nederlandse en Duitse gebieden. Een overdruk van dit opstel is nu nog aanwezig in Gezelles handbibliotheek in het Guido Gezellearchief van de Openbare Bibliotheek Brugge (GGB 1059).
- 22 Onderdeel van de traditionele klederdracht in sommige regio's waaronder Friesland, bestaande uit een sterk gesteven, geruite, bonte doek ter bescherming tegen de zon.
- 23 Hildegaard was van Gentse afkomst. Volgens Winkler is haar gouden oorijzer een bewijs dat men vroeger in Friesland, Holland en Vlaanderen dezelfde klederdracht had.
- 24 Gezelle publiceerde het stuk van "ik vestig uwe aandacht" tot "een volkomenen ring te zijn" in Loquela: 2 (Alderheiligen 1882) 7, p. 50.
- 25 De Gazette van Kortrijk was een wekelijks verschijnend nieuwsblad waar Gezelle redacteur van was.
- 26 Deze briefkaart is niet aanwezig in het Guido Gezellearchief in Brugge.

zodat de vrou er zich geheel in wikkelen kon, van 't hoofd tot de knieën afhangende. Dat hiette bij ons "reinklaed (spreek uit: klaad, met heldere, lange a) = regenkleed. Op sommige dorpen in Friesland dragen de vrouwen haar reinkluden nog bij begrafenissen, als ze de lijkstoet naar

..... [p7]

't kerkhof begeleiden, ook al is 't dan warm en schoon zomerweder; maar anders nooit meer.

Als men hier in Noord-Nederland een dienstbode huurt, meid of knecht, en men is het aan beide kanten over loon, enz. eens geworden, dan geeft de vrou aan de maagd, de heer aan den knecht, een geschenk in geld, gewoonlik zoo veel stuivers bedragende als er guldens zullen verloond worden. Zal b.v. de meid honderd gulden in 't jaar verdienen, dan krijgt ze honderd stuivers, dat is vijf gulden vooraf op hand ten geschenke. Dat hiet in Friesland handpenning (men spreekt haônpenje of -peinje) en in Holland Godspenning (men spreekt Goospenning, Choospenning, Couspenning.)

En nu heb ik misschien al meer dan genoeg, al meer dan te veel, van uwe belangstelling en geduld gevergd, en wil ik spoedig afbreken.

Zoo dan, mijn hoog geschatte vriend! ontvang deze (met versooning voor mijn slecht schrijven) en tevens het boek, en de lichtprenten, in goeden welstand,

en ontvang dan nog mijn hertelikste vriendengroete

Van uwen zeer genegen vriend

Johan Winkler.

Naschrift. Mag ik U nog opmerken dat Gij op bladz. 140, Oude Tijd, kunt lezen hoe ik reeds in 1870 vermoedde, dat de Flaamsche vrouwen aan den zeekant rond Brugge oorijzers moesten dragen of gedragen hebben. Ik had namelijk eens in de Noordzee, toen ik aan boord van een hollandsch fregat²⁷ naar Indie ging²⁸ in 1861, Blankenbergsche visschers gezien en gesproken, die, al zeilende weg, bij ons aan boord kwamen visch verkoopen, en toen had ik duidelijk waargenomen, dat deze liên²⁹ oorspronkelijk Friezen waren.³⁰

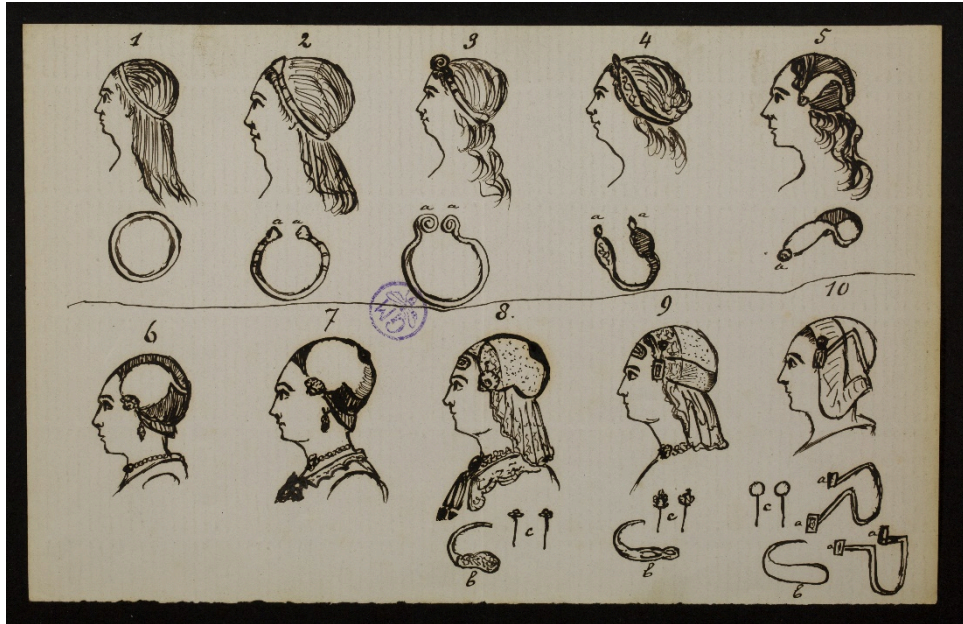
.....

27 snel, scherp gebouwd driemastschip

28 Winkler reisde in het begin van de jaren 1860 drie keer naar Java als scheepsdokter na de oproep van de Nederlandse regering om burgerdokteren tijdelijk hun troepen naar Oost-Indië te laten begeleiden.

29 lieden

[p8]

.....

30 Gezelle publiceerde dit naschrift van Winkler in Loquela: 2 (Alderheiligen 1882) 7, p.50.

Briefbeschrijving

Verzender	Winkler, Johan
Ontvanger	[Gezelle, Guido]
Verzendingsdatum	30/03/1882
Verzendingsplaats	Haarlem
Annotatie	Adressaat gereconstrueerd op basis van toegevoegde notitie.
Annotatie	Adressaat gereconstrueerd op basis van toegevoegde notitie.
Gepubliceerd in	De briefwisseling tussen Guido Gezelle en Johan Winkler. Deel 1: Inleiding en brieven (1881-1883) / door Dries Gevaert. - Gent : onuitgegeven licentieverhandeling, (academiejaar 1983-1984), p.58-65

Documentbeschrijving

Fysieke bijzonderheden

Drager	2 dubbele vellen en enkel vel, 205x131 wit papiersoort: 8 zijden beschreven, inkt
Staat	volledig
Toevoegingen	op zijde 1 links in de bovenrand: Aan G. Gezelle (inkt, hand P.A.)

Bewaargegevens

Land	België
Plaats	Brugge
Bewaarplaats	Guido Gezellearchief
ID Gezellearchief	5239
Bibliotheekrecord	https://brugge.bibliotheek.be/detail/?itemid=library/v/obbrugge/gezelle11541

Inhoud

Incipit	Gelyktydig met dezen brief
Tekstsoort	brief
Talen	Nederlands

Gevolgde codeerpraktijk

De tekst werd diplomatisch getranscribeerd, en aangevuld met een editoriale laag.

De oorspronkelijke tekst werd ongewijzigd getranscribeerd; alleen typografische regeleindes en afbrekingstekens, en niet-betekenisvolle witruimte werden genormaliseerd.

Auteursingrepen in de tekst (toevoegingen, schrappingen), en latere redactie-ingrepen (schrappingen, toevoegingen, taalkundige notities) door de lezer werden overgenomen en expliciet gemarkeerd.

Voor een aantal tekstfenomenen werden naast de oorspronkelijke vorm ook editeursingrepen opgenomen in de transcriptie: oplossingen voor niet-gangbare afkortingen en correcties voor manifeste fouten. Daarnaast bevat de transcriptie editeursingrepen ter verbetering van de leesbaarheid (toevoegingen, reconstructies) of ter motivering van transcriptie-beslissingen (aanduiding van onzekere lezingen, weglating van onleesbare tekst). Alle editeursingrepen worden expliciet gemarkeerd.

Colofon

Titel	30/03/1882, Haarlem, Johan Winkler aan [Guido Gezelle]
Editeur	Sofie Meneve; Universiteit Antwerpen
Wetenschappelijke leiding	Els Depuydt
Partners	Openbare Bibliotheek Brugge (Guido Gezellearchief); Centrum voor Teksteditie en Bronnenstudie (Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren); Instituut voor de Studie van de Letterkunde in de Lage Landen (ISLN) (Piet Couttenier, Universiteit Antwerpen); Guido Gezellegenootschap
Uitgever	Guido Gezellearchief, KANTL/CTB
Plaats van uitgave	Brugge, Gent
Publicatiedatum	2023
Beschikbaarheid	Teksten en afbeeldingen beschikbaar onder een Creative Commons Naamsvermelding - Niet Commercieel licentie.

Disclaimer	De editie van de Guido Gezellecorrespondentie is het resultaat van een samenwerkingsproject met vrijwilligers. De databank is in opbouw, aanvullingen en opmerkingen kunnen gemeld worden aan els.depuydt@brugge.be .
Citeren	Een brief kan worden geciteerd als: [Naam van editeur(s)], [brieffschrijver aan briefontvanger, plaats, datum]. In: GezelleBrOn, Wetenschappelijke editie van de correspondentie van Guido Gezelle. [publicatiedatum] Available from World Wide Web: [link]
